

zösségre nézve igen veszedelmes. Emberek akadnak, igen szép számmal, akik látszólagos hasznát és biztos kényelmét látják ennek a sajátos európai bánásmódnak, de a nemzeti közösség erejét megbontotta és olyan mértékben gyengítette meg, hogy bennem emiatt a legfájdalmasabb aggodalmak ébredtek. Az a hitem ugyanis, hogy az egyéni boldogulás feltétlenül önzés és gyávaság, ha az a nemzeti közösség egyetemes érdekein kívül történik. Ott pedig ez történik.

Ez a felfogás politikai magatartássá alakult már: reál-politikának, máskor „aktivizmusnak“ nevezik. Igen sok okos és tehetséges embert láttam, akik jóindulatú meggyőződéssel vallják ezt a magatartást. Azt hiszem, olyan tévedésben élnek, amelyre az eredmény és az idő figyelmeztetni fogja őket. Ha komolyan mérleget csinálnak maguknak, ahogy én önmagam előtt megcsináltam, rá fognak jönni, hogy ennek a politikai felfogásnak már idáig is több kára van, mint amennyi haszna. Hiszen a magyarság érzelmi és sors-szerű egységét máris annyira megbontotta, hogy én nem találtam tiz magyar embert, aki hallgatva egyetértett volna s kimagyarázkodások után is csak rövid ideig.

Mindebből nem következik az, mintha védeni és helyeselni akarnám azt a „nemzetinek“ nevezett politikai elgondolást, mely az ottani Magyar Párt keretein belül húzódik meg és megvetéssel beszél a magyarság másik és igen erős rétegéről. Igaza csak akkor lenne, ha a magyar társadalmat olyan demokratikus társadalommá akarná átalakítani, mint az az idegen társadalom, amely vonzza a másik réteget.

Erre a belső átalakításra kéne szövetkeznie magyar-pártinak és aktivistának: gondolom, akkor megszületnék és erőssé válnék az az egység, mely egyéni boldogulásokat is biztosítani tudna s azontul pedig megőrizné a nemzeti értékeket s megteremtené a közösségi öntudatot, mely nélkül semmiféle közösségnek jövője nincs. (Tamási Áron)

ERDÉLYI MAGYAR IRÓK CSEHSZLOVÁKIÁBAN. November végén, december elején nemes és kedves vendégei voltak a csehszlovákiai magyarságnak. Az erdélyi magyar szellemiség követői látogattak el Szlovenszkóra és Kárpátaljára s izelítőt hoztak magukkal az erdélyi magyarság értékes szellemi javaiból. Az öt író kilenc város magyarsága előtt mutatta be tudását és eddigi munkájának java termését. Időrendben Kassa, Losonc, Léva, Pozsony, Érsekújvár, Rimaszombat, Beregszász, Munkács és Ungvár voltak az állomások, ahol megfordultak. Szlovenszkó és Kárpátalja legjelentősebb magyarlakta városai-ban jelentek meg tehát s a csehszlovákiai magyarság legszámottevőbb közönségének tolmácsolták Erdély szellemiségének üzenetét.

A személyes megismerkedés — melynek vágya és őszinte kívánsága ott lobogott már régen mind az erdélyi, mind a csehszlovákiai magyar kultüremberek és szellemi vezetők lelkében — most részben megvalósult. Hány levélváltás, cikk, ankét előzte meg az erdélyi íróknak ezt a körutját! Már évekkel ezelőtt többször is felvetették a látogatás gondolatát. Még 1932 tavaszán kellett volna nyélbeütni a dolgot. *Darkó István* akkori lapjában, a *Magyar Írásban* ankét keretében meg is szólatatta a Szlovenszkóra készülő írókat, de aztán a körülmények meghiusították a szép terv megvalósulását.

Fel kell ezeket a tényeket jegyezni, mint ahogy azt is, hogy 1936 nyarán *Peéry Rézső*, a szlovenszkói fiatal írónemzedék egyik értékes tagja volt az, aki leutazott Erdélybe, hogy közelebről megismerkedjék az ottani magyar szellemi élettel és a viszonyokkal általában. És még ugyanaz év őszén megjelent a csehszlovákiai magyarság körében az er-

déli magyarság követeként *Méliusz József*, aki bejárta Csehszlovákia jelentősebb magyar kulturhelyeit, előadásokat tartott, cikkeket írt, megismerkedett a szellem embereivel, résztvett a Tavaszai Parlament tanácskozásain és hatalmas élményanyaggal megrakodva tért vissza Erdélybe. Talán Méliusz utja is sokban előmozdította erdélyi társainak látogatását!

Jellemző, hogy Erdély mindig érdekelt, mindig vonzott minket. Ismermi kívántuk, látni tájait és csodálatos színeit, hallani egyéni, különös hangját: valami különös varázsa volt számunkra. Kezdetben beértük azal, hogy a szellemi termékek, könyvek, folyóiratok, eszmék iránt érdeklődtünk. Később felébredt bennünk a közvetlen megismerés vágya is. A hivatottak, a szellem választott népe állandóan figyelemmel kísérte az erdélyi szellemiség fejlődését; útját, kibontakozását. Ez azonban kölcsönösségen alapult. Ahogy mi figyeltük az erdélyi élet minden jelentősebb mozzanatát, úgy vigyázták éber szemmel az erdélyiek a mi fontosabb életmegnyilvánulásainkat. Az ifjúsági mozgalmak, a Sarló elindulása és utja épp úgy felkeltették figyelmüket és érdeklődésüket, mint ahogy a magyarországiak érdeklődését is ébren tartotta. Az új, demokratikus eszmék, melyek Szlovenszkóról röppentek fel, örömmel fogadott vendégek voltak Erdélyben is és éppugy hatottak, mint nálunk.

Semmi kétség tehát: az erdélyi szellem kialakulására, amelyről *Kacsó Sándor* adott hiteles jelentést alapos és keménykötésű előadásában, hatással voltak a szlovenszkói fiatal magyar elitgárda agyából kipattant eszmék, melyek erjesztőleg és ösztönzőleg hatottak a magyarok között határon innen és határon túl is. Am nyilván az erdélyi népi szellem jegyében fogantak és láttak napvilágot *Tamási Aron* csodálatos és mesészerű elemekkel zsufolt, de a való életből merített megfigyelésekben és meglátásokban gazdag, izes népi írásai. Új hang és eredeti látásmód a Tamásié a magyar szépprózában. A Szakállas Abel és Lőrinc alakja husból és vérből gyurt figura. *Molter*, aki a kisebbségi lélek kialakulásáról és magatartásáról tár fel meglepően hiteles, felfigyeltető adalékokat Tibold Márton című új regényében, a kisebbségi életsors egy érdekes szeletére villantotta rá a fényt derűs, de annál fájóbb igazságokat tartalmazó, „meghatározhatatlan műfajú” írásában. Mikszáthra kell gondolmunk önkéntelenül is ez írása kapcsán. *Ligeti Ernő* körutja során felváltva novellával és verssel szerepelt. Szívesen kaptunk volna tőle izelítőt közírói munkájából. A *Szentimrei*-házaspár szintén méltóképpen képviselte az erdélyi magyar szellemiséget, *Sz. Ferenczy Zsizi* eredeti népviseletben, Bartók és Kodály átírásában, gyönyörű székely népballadákat adott elő. A legnagyobb sikert a Kómvész Kelemenné c. balladával érte el. A népi lélek dalban való megnyilatkozása mély élményt jelentett. *Szentimrei Jenő* széles hömpölygésű szabadversei nemcsak az egyén, hanem a kollektívum érzéseit is kifejezték. Falak című verse lenyűgöző erővel hatott.

Most, amikor az erdélyiek csehszlovákiai szereplésének mérlegét próbáljuk felállítani, elsősorban azt kell leszögeznünk, hogy a látogatók többsége a népi vonalba tartozik s mind elvi, mind esztétikai szempontból értékes munkát végzett. Igaz, hogy talán nem képviselték az erdélyi magyar szellemiség arcának minden jellegzetes vonását, de ezen nem is csodálkozhatunk. Még a néparcvonal egyes árnyalatai sem kaptak képviselést! Még kevésbé kaphatott tehát az egész erdélyi magyar szellemiség. Mindenesetre örültünk volna, ha a Korunk gárdájából is megjelent volna valaki Szlovenszkón. Erre azonban még sor kerülhet a jövőben, mint ahogy bizonyára sor fog kerülni a szlovenszkói magyar szellemiség be-

mutatkozására Erdélyben. Reméljük, hogy a szlovenszkóiakat éppoly szeretettel és megbecsüléssel fogják fogadni Erdélyben, mint ahogy mi fogadtuk erdélyi sorstestvéreinket.

Az ilyen találkozásokra nagy szükség van. A közösség érzését erősítik és az eszméket, gondolatokat cserélik ki. Ledöntik a válaszfalakat és kultúrsíkon közös nevezőre hozzák még az elvileg talán egymással szembenálló csoportokat is. Erre pedig éppen a kisebbségi sorsban van a legnagyobb szükség, mert az ilyen találkozások azt domborítják ki, hogy a kultúra közös ügy s érdekében egységesen kell sorompóba állnia mindenkinek. Különösen a mai barbár, szellemtipró korban. (*Sándor László*)

THORMA JÁNOS (1870—1937)

„Óh! mennyivel nehezebb megtartani a hirnevet, mint megszerezni.“

Munkácsy ez őszinte feljajdulásának igazságát a maga sorsán tapasztalta Thorma János is.

Micsoda országos szenzáció volt 1896-ban az *Aradi vértanúk* megjelenése a millenáris esztendő annyi nevezetessége közepette. A sajtó, mámoros elragadtatással, hasábokat irt róla, a közönség pedig úgy járt a külön e kép céljaira kibérelt helyiségbe, mint a szentegyházba, hogy levett kalappal hódolthasson a magyar történelem gyászos oltárképe előtt. Az óriási vászon festői értékével ugyan senki sem törődött, de a szörnnyű dráma szívet facsaró tragikuma és a festő zord pátosza s megindító ünnepélyessége megrendítette a lelkeket.

Munkácsyt emlegették, ha Thormáról beszéltek vagy irtak. „Uj Munkácsyja született Magyarországnak“ — mondták.

Rózsa Miklós: *A magyar impresszionista festészet* című könyvéből vesszük e sorokat, mert ezek mutatják meg a legjobban Thorma János indulását — és egy kicsit a tragédiáját is, mert tragikus élet volt az övé.

Szegény Thormát egy életre elintézte első nagy képének sikere, amit soha többé nem tudott elérni, de ez csak egyik oka volt tragédiájának: a másik, a tulajdonképpeni, jóval mélyebben feküdt.

Thormát adottságai: túlfűtött szónokias lendülete, szilaj pátosszal teli érzelmessége a leíró, az elbeszélő vagyis a történeti festés felé hajtották, első nagy sikerét is ilyen képpel érte el; viszont az esze, baráti köre és nem utolsó sorban az idő, a kor is a plein-air piktúra tájaira sodorták, vagyis ama festői felfogás bűvkörébe, amely rideg tudatossággal utasított el mindenféle leírást vagy elbeszélést és csak a tiszta festőiséget, még pontosabban: az optikailag kinyomozható volt hajlandó tudomásul venni.

Thorma festészete örökös ingadozás volt a két véglet között. Későbbi kudarcai, terméketlen kísérletei — csupa nagyszabású történelmi kép, — felemás szemléleti módja mind innen származtak. A tulajdonképpeni konfliktust a magyar vidékiesség és az európai szellem összeesapása adta, de ez nemcsak nála volt így; ez — a legjobbak kisérdéi életcsapatától eltekintve — az egész magyar szellemi életre jellemző volt. Thorma alakját tehetségén túl az emeli az átlagos fölé, hogy a festészet síkján benne — és szegény *Gyánfásh*an — ütközött ki ez a konfliktus a legtragikusabban.

A magyar festészet Thorma fellépésének idején kiegyenlíthetetlen ellentétekkel volt tele. Ami eddig történt: Munkácsy, Paál László, Szinyei-Merse, hogy csak a legnagyobbakat említsük — külföldön zajlott le (Munkácsy, Paál Franciaország, Szinyei Németország). Itthon a müncheni iskola leszármazottja, a színpadias, történelmi életképfestészet uralkodott, de már együtt volt ugyanakkor az a kis csoport, nagyobb részt külföldön tanuló festő is, akiket mint *Nagybányai festőket* vett